

Monumentaal

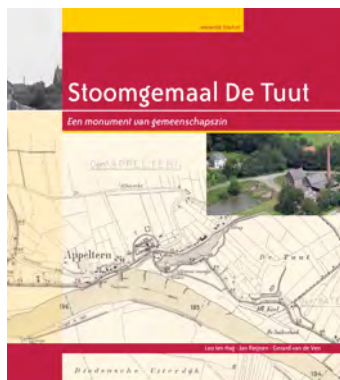
NIEUWSBRIEF VAN DE MONUMENTENSTICHTING
BAET EN BORGH

De laatste Monumentaal

Voor u ligt de allerlaatste Monumentaal. Geen zorgen, u blijft natuurlijk niet verstoken van nieuws over De Tuut. In plaats van Monumentaal kunt u per mail de Nieuwsbrief van De Tuut ontvangen en die minimaal zes keer per jaar verschijnt. U gaat daartoe naar de site www.de-tuut.nl (onderaan) en klikt op 'Nieuwsbrief' en vul daar uw gegevens in. Mocht u niet beschikken over een computer maar u wilt toch graag op de hoogte blijven van het reilen en zeilen van De Tuut, vult u dan het bijgaande kaartje in. U krijgt de nieuwsbrief dan in het vervolg minimaal zes keer per jaar thuis gestuurd.

Dus: tot ziens trouwe lezers en welkom terug bij de Nieuwsbrief.

Zet nu in uw agenda: Zaterdag 12 september Donateursdag van De Tuut. Een stoomdag speciaal voor onze donateurs. En voor alle trouwe donateurs die op die dag aanwezig zijn een bijzonder CADEAU: Het herdenkingsboek van De Tuut!

te verpompen en het werk te verzetten waarvoor het stoomgemaal bedoeld is. In het Motorenmuseum slingeren we uiteraard ook weer een aantal machines aan.

Met nadruk nodigen wij al onze donateurs uit om het stoomseizoen met ons op 9 of 10 mei in te luiden. Een gedenkwaardig moment!

- Op 14 mei (Hemelvaart)** is de **Appelternse jaarmarkt**. Dan hebben we onze eerste **mini-stoomdag**. Niet de grote machines staan onder stoom, maar voor het eerst onze kleine Robey stoommachine, een onderdeel van de Loeffen-Collectie. U kunt met een treintje vanaf de jaarmarkt naar De Tuut reizen, en ook weer terug natuurlijk.

- Op maandag 25 mei (tweede pinksterdag)** is De Tuut geopend, maar staat niet onder stoom. Wel draaien er in ons **Motorenmuseum** de nodige motoren en uiteraard draaien ook de Crossley en de Stork dan een aantal keren. Heel bijzonder is dat we een poging doen om onze oudste motor en waarschijnlijk de oudste nog werkende motor in Nederland, de bijna 120 jaar oude Pollock, te starten. Deze petroleum motor draait buitengewoon traag, zuchtend en steunend, alsof het de machine de grootste moeite kost. Echt een unieke beleving en niet alleen voor de liefhebber.

De in Glasgow (Schotland) vervaardigde Pollock is een unieke motor, waarvan er waarschijnlijk maar heel weinig gemaakt zijn. Er zijn op de gehele wereld slechts enkele Pollocks bekend en geen enkele van dit type. Het is waarschijnlijk de oudste motor in de collectie getuige het jaartal 1889 op het typeplaatje.

(vervolg programma op pagina 2)

Programma 2015 (let op de openingstijden!)

Let op: op alle genoemde data is het Museum De Tuut open, dat wil zeggen zowel het stoomgemaal als ook het Motorenmuseum.

2015 wordt voor Museum De Tuut en de bezoekers een mooi jaar met tal van activiteiten op De Tuut en vaak ook in de nabije omgeving:

- Voor De Tuut start het seizoen 2015 met de **officiële opening van het stoomseizoen op zaterdag 9 en zondag 10 mei ***. We brengen dan voor het eerst officieel de gerestaureerde ketel 2 onder stoom.

Daarmee hebben we voldoende stoom om echt water

*) opening zaterdag 13-16 uur, zondag 11-16 uur

**) opening 11-16 uur

- *zondag 28 juni*** is de Tuut open. Dat is weer een zogenaamde **mini-stoomdag**, waarbij niet de hele Tuut onder stoom staat maar er wel tenminste één stoommachine, waarschijnlijk de Robey, draait, en natuurlijk ook weer enkele motoren in ons Motorenmuseum.

- *Zondag 5 juli*** **stationaire motorendag**; ons jaarlijkse festival van de verbrandingsmotor. Er zijn tal van gastmotoren te zien, te horen en te beleven, draaiend op wat een verbrandingsmotor maar lust, diesel, benzine, petroleum of zelfs gas.

Ketel 2 feestelijk in gebruik

- *Zaterdag 11 en zondag 12 juli** zijn weer stoomdagen. We stellen dan **ketel 2 officieel en**

feestelijk in gebruik. Feestelijk, omdat het in gebruik stellen van ketel twee een mijlpaal is in de restauratie. De Tuut is weer het volwaardige en werkend gemaal zoals het is bedoeld. Het laatste gemaal in het rivierengebied. Ook onze historische verbrandingsmotoren voegen zich in ons

koor van antieke machines.

- *Zaterdag 8 en zondag 9 augustus** is weer een stoomweekend. Vlak bij De Tuut, aan de Oostweg te Horssen worden dan de **Maas en Waalse Oogstdagen** gehouden met het Nederlands kampioenschap hooien, de markt van streekproducten en tal van activiteiten.

- *Zondag 23 augustus***, mini stoomdag en antieke motoren in bedrijf.

Donateursdag

- *Zaterdag 12 september*** **Donateursdag.** De ochtend is speciaal voor onze donateurs die een VIP ontvangst krijgen. In de middag, vanaf 13.00 zijn ook andere bezoekers welkom.

Zondag 13 september* **Open Monumentendag.** Uiteraard is het stoomgemaal in bedrijf en ook het Motorenmuseum. We laten zien waarvoor het gemaal gebouwd is want we gaan een poging doen om serieus water te verpompen. Volg de berichten hierover in de nieuwsbrief!

- *Zondag 27 september***, **mini stoomdag**, en het Motorenmuseum in vol bedrijf.

- *Zaterdag 24 en zondag 25 oktober**, stoomweekend en het Motorenmuseum in bedrijf. Tevens sluiting van het seizoen.

NB: Volg de nieuwsbrief. Daarin wordt steeds de actuele informatie over de evenementen bij De Tuut gegeven. Er komen nog aantal verrassingen die het de moeite waard maken op bezoek te komen. Bedenk wel dat we afhankelijk zijn van feilbare techniek, dus het kan zijn dat het programma verandert.

*) opening zaterdag 13-16 uur, zondag 11-16 uur

***) opening 11-16 uur

Ketel 2 weer in bedrijf!

Na een lange periode van stilstand is ketel 2 op 26 november 2014 weer bedrijfsvaardig opgeleverd. De ketel, type Lancashire, is door de bouwer Gebr. Stork&Co. in 1918 opgeleverd en tot 1967 in bedrijf geweest om de 2 stoommachines met de daaraan gekoppelde centrifugaalpomp aan te drijven. De ketel is van een ander type dan ketel 1 die tot op heden steeds aan het publiek is getoond. De maximale stoomproductie bedraagt 1960 kg per uur terwijl ketel 1, type Cornwall, slechts maximaal 840 kg stoom per uur kan leveren. Vroeger, toen het

gemaal in bedrijf was, is ketel 2 steeds gebruikt om stoom te maken.

1967 einde van het stoomtijdperk bij De Tuut.

In 1967 is, na het gereed komen van het nieuwe Bloemersgemaal, de stoom installatie buiten bedrijf gesteld en sinds dat jaar is de ketel ook niet meer verhit. Na de inbedrijfstelling van ketel 1 in 2001 is

door de vrijwilligers de restauratie van ketel 2 opgepakt. Hoofdzaak blijft natuurlijk dat de veiligheid voor vrijwilligers en publiek voorop staat. Daarvoor zijn er wettelijke regels: de Stoomwet en het Stoombesluit bepalen aan welke eisen de ketel moet voldoen. De gehele restauratie is dan ook in overleg met het Stoomwezen uitgevoerd (Het Stoomwezen is opgegaan in Lloyds Register Energy; Lloyds Register Energy is nu een van de door de overheid aangewezen keuringsinstanties voor o.a. stoomketels).

(Vervolg op pagina 3)

Tijdens de restauratie werd duidelijk dat het gezegde “Rust Roest” ook hier opgaat. De oververhitter bleek compleet doorgeroest te zijn. Met de nodige moeite – de oververhitter is geheel ingemetseld – is de deze gedemonteerd, op tekening gezet en vervolgens nieuw vervaardigd.

Ook is de romp van de ketel geïnspecteerd en met waterdruk afgeperst. Alle appendages zoals de veiligheids-, de peilglazen, de voedingwater toestellen, kranen en afsluiters zijn geopend, nagezien, opnieuw gemonteerd en weer afgesteld.

Vakmanschap van toen

We kunnen niet zeggen dat de ketel als nieuw uit de restauratie is gekomen maar de kwaliteit en het vakmanschap dat in 1918 werd geleverd bleek zo goed dat de laatste proef op 26 november 2014, namelijk werking onder volle stoomdruk en met volle belasting, glansrijk werd doorstaan en dat het Stoomboek door de inspecteur kon worden afgetekend. We kunnen ketel 2 weer gebruiken en dat zullen we in het seizoen 2015 zeker doen. *Met dank aan vrijwilligers en sponsors.*

Secretarieel jaaroverzicht over 2014.

(door Goof van Oers)

Aantal werkwoensdagavonden	43
Aantal werkdondagen	49
Aantal gewerkte uren door vrijwilliger	5650
Aantal bijeenkomsten met vrijwilligers	2
Aantal bestuursvergaderingen	7
Aantal stoomweekends	5
Aantal instructiebijeenkomsten vrijwilligers	4
Aantal bezoekers op stoomdagen	1385
Aantal bezoekers buiten stoomweekend	1613
Aantal rondleidingen in aparte groepen	45
Aantal scholen	2
Aantal leerlingen	74

Onze mensen

Op 19 februari 2015 hebben we afscheid moeten nemen van ons oud-bestuurslid Henk van Loon. Op verzoek van de familie werd de herdenkingsbijeenkomst en de uitvaart georganiseerd vanuit De Tuut. Binnen de groep vrijwilligers hebben enkele wisselingen plaatsgevonden. Met name willen we hier het vertrek melden van onze hoofdmachinist Henk Buiteman. Hij was vele jaren onze deskundige technicus en heeft heel veel gedaan voor de restauratie en het weer in werking brengen van ons stoomgemaal. Tot ons plezier hebben zich enkele nieuwe vrijwilligers gemeld, met name ook bij de groep die werkt aan de techniek van het Motorenmuseum.

Hulp blijft welkom, met name in het Stoomcafé voor de ontvangst van de - hopelijk ook dit jaar weer - talloze bezoekers. Mocht u tijd en zin hebben om mee te werken als vrijwilliger bij De Tuut hebben, meld u dan via info@de-tuut.nl aan bij onze secretaris, Goof van Oers.

Monumentaal motorenmuseum De Tuut

Het Motorenmuseum gaat nu het tweede seizoen in. Na het seizoen is er veel tijd besteed aan het verder inrichten van het gebouw en zijn omgeving. Er is o.a. een beklinkerde toegangsweg gemaakt, en aan de achterzijde is een terras aangelegd langs het water. Alle motoren zijn onderhanden genomen, zodat zij in het komende seizoen stand-by staan om te kunnen draaien.

Zeer zeldzame collectie

De collectie van de verbrandingsmotoren is volgens de expertise van adviesbureau Stabien (Stichting Service- en Adviesbureau Industrieel Erfgoed Nederland) zeer zeldzaam; voor veel van deze motoren geldt dat er in Nederland waarschijnlijk geen, of slechts enkele soortgelijke motoren bestaan. Zelfs internationaal zijn een aantal exemplaren van een grote zeldzaamheid. De oudste motoren van deze collectie zijn van 1896 (de Pollock en de Baumann); de jongste is van 1930 (de Slavia). De aanwezige motoren draaien op de brandstof benzine, diesel, petroleum of gas.

Met de hand starten

Onze bedoeling is om tijdens elke openstelling voor het publiek telkens een andere motor(en) in de schijnwerpers te zetten. Deze motor krijgt daarbij bijzondere aandacht en wordt ook gestart en in bedrijf gesteld. Voor de bezoekers is het een belevenis om dan bij het starten van de motor hulp te kunnen bieden. Deze motoren moeten nu eenmaal met de hand gestart worden; de startmotor was in die tijd nog niet in beeld. Sommige van deze motoren zijn voorzien van een gloeikop, die voor de startfase eerst met gas voorverwarmd moeten worden.

Zichtbaar maken van ontwikkelingen

Men kan zien dat voor de ontwikkeling van deze brandstofmotoren gebruik gemaakt is van de techniek van de toen al bestaande stoommachines. De horizontaal liggende cilinder met zuiger en

krukas en het vliegwiel zijn daarvan de basis. De volgorde van de aandrijving: de ontsteking, de arbeidsslag van de zuiger, en de daarbij behorende

(vervolg op pagina 4)

(Vervolg van pagina 3)

typische “uitlaatplof” van een éencilinder klinken voor de liefhebber als muziek in de oren. Alles is hierbij zichtbaar in beweging, de aandrijf- stangen, de in- en uitlaatkleppen, de automatische toerenregeling en de smering van de draaiende delen. Je kan zeggen dat de werking van de motor al aan de buitenzijde grotendeels zichtbaar is. Opvallend is hoe stil de meeste van deze motoren zonder geluiddempende voorzieningen draaien. Voor de liefhebber blijft het opsnuiven van de reuk van brandstof en olie, en de warmtestraling van de motor onontbeerlijk. Naast deze verbrandingsmotoren maken enkele heteluchtmotoren deel uit van de collectie. Deze zijn van rond 1900. De principewerking berust op de uitzetting van opgewarmde lucht, die een zuigertje in beweging zet.

Momenteel wordt van elke motor de technische specificaties, zijn bijzondere kenmerken, zijn vroegere toepassingen voor de diverse aandrijvingen van werktuigen en machines en het land van herkomst vastgelegd. Ook zullen startprocedures, onderhoud en de belangrijkste storingen worden beschreven. Hiermee zullen wij de belangstellende bezoeker alle gewenste informatie kunnen geven.

Viercilinder Kromhout

Voor het seizoen 2016 krijgen wij een 4 cilinder Kromhout stationaire dieselmotor compleet met generator, schakelkast en elektrische weestanden in

eigendom. Deze motor wordt door een groep (oud)leerlingen van de HBO-opleiding in Apeldoorn in eigen beheer geheel gereviseerd na beschadiging door bevriezing. Voor het komende seizoen 2015 zal hiervoor reeds het ondersteuningsframe met generator in het motorenmuseum worden geplaatst. Deze motor zal dan in het seizoen 2016 operationeel zijn.

Joop van Gruijthuijsen

In beheer bij Baet en Borgh: de ruïne van St. Walrick

Aan de St. Walrickweg te Overasselt, op 300 meter van de kruising met de Heideweg, staat op een weilandje, omringd door loof- en naaldbossen, de ruïne van de 15de eeuwse kapel van het voormalige Benedictijnerklooster St. Walrick. In het oudst bekende document, gedateerd 6 december 952, verklaart de Duitse koning over de eigendomsrechten rond deze kapel dat ze toebehoren aan de abdij van St. Valery sur Somme (aan de monding van de Somme in west Frankrijk).

De Heilige Walaricus (St. Valery) werd in het midden van de 6e eeuw geboren in de Auvergne in Frankrijk. Al jong voelde hij zich aangetrokken tot het kluisenaarsleven. Hij stond bekend om zijn zorg voor zieken en door zijn gebed werden velen van hun koorts bevrijd. Op grond van een legende, die verhaalt dat St. Walrick eens een gehangene losmaakte die na gebed herleefde en vrijkwam, werd de heilige ook vereerd als voorspreker in geschillen. Volgens een andere legende is in de 10e eeuw de dochter van een roverhoofdman, een zogenaamde hoeman (vandaar de naam Heumen) genezen door St. Walaricus. Als dank daarvoor hing zij haar haarband in de boom. Nog steeds hangt de eikenboom vol met lapjes lijfgoed van mensen die van de koorts bevrijd wensen te worden.

Nog niet zo lang geleden was de kapel het einddoel van pelgrimages. Deze werden door de bevolking van het omringende platteland ondernomen om te bidden voor het herstel van een zieke, vooral van koortslidende verwanten. Een eeuwenoud gebruik dat rond de kapel van St. Walrick is blijven bestaan.

Staatsbosbeheer heeft de ruïne in 1985 overgedragen aan de Stichting Baet en Borgh en aan de hand van oude foto's en schetsen is begin 1987 is de ruïne terug gerestaureerd naar de situatie van 1904.

De in het begin van de 20^e eeuw geplante eik naast de ruïne hang nog steeds vol met stukjes lijfgoed van bezoekers die de lapjes daar ophangen in het geloof daar heil van te ontvangen.

Een heel bijzondere plaats, die door de Stichting Baet en Borgh, mede dankzij uw donaties in stand gehouden kan worden.

Jan Reijnen, voorzitter Stichting Baet en Borgh

De blik vooruit (en terug).

2014 was een druk en enerverend jaar. De vrijwilligers hebben weer eens bepaald niet stilgezeten. Het Motorenmuseum is voltooid, ingericht en begin mei officieel geopend voor het publiek. Alle motoren zijn onder handen genomen en na meer dan 10 jaar stilstand weer aan het lopen gebracht. Dat kostte soms moeite, maar het is met bijna allemaal gelukt.

Er is nog enkele hardnekkige weigeraar, maar ook die zal vroeg of laat worden overtuigd door de technische kundigheid van onze vrijwilligers. Weerstand is daartegen zinloos, de geest van de mens zal zegevieren over de weerbarstigste materie.

Documentatie

De techniek van de motoren wordt in kaart gebracht en er worden gebruiks- en onderhouds-handleidingen gemaakt om ons waardevolle technische erfgoed voor de toekomst veilig te stellen.

In het stoomgemaal is de restauratie van Ketel 2 nagenoeg voltooid. (zie het artikel daarover in deze Monumentaal). Momenteel wordt er hard gewerkt aan de toevoerleidingen voor de watervoorziening van de ketels en aan het in orde maken van Ketel 1.

De problemen met de injector van de Crossley zijn opgelost en ook die machine loopt weer als een zonnetje. Om ook tijdens de dagen, dat De Tuut niet onder stoom staat, toch een werkende stoommachine te kunnen tonen wordt de Robey, een kleine stoommachine die afkomstig is uit de Loeffen-Collectie, in orde gemaakt. Ook wordt met vereende krachten gewerkt aan het keuringsklaar maken van de stoomtrekker van Loeffen opdat ook die kan worden ingezet. Dat is echter nog een flink project waarover we u zullen informeren via de Nieuwsbrief.

Kunnen we, als dat allemaal klaar, is op onze lauweren gaan rusten? Nog lange niet. Een museum als De Tuut is immers nooit klaar. Dit jaar verwachten we de

komst van een Kromhoutmotor voor het motorenmuseum. Een gift van het ROC Aventus te Apeldoorn. Deze motor is voorzien van een generator zodat hij onder last kan draaien. In de komende nieuwsbrieven zullen we daarover meer vertellen.

De tolpomp uit Waalwijk

Ook verwachten we de komst van een unieke stoommachine en pomp uit Waalwijk; de Tolpomp. (zie daarover het artikel in deze Monumentaal). De ervaring leert dat er van tijd tot tijd interessant technisch erfgoed wordt aangeboden. Als het past in de collectie dan nemen we dergelijke giften graag aan. We houden u daarvan op de hoogte via de Nieuwsbrief.

Organisatie

De organisatie van De Tuut is het afgelopen jaar op een nieuwe leest geschoeid. De vereniging De Appelternsche Sluis is opgericht, om de vrijwilligers ook formeel een stem te geven in het reilen en zeilen op De Tuut. Er wordt een exploitatie op poten gezet die het voortbestaan van De Tuut moet verzekeren nu de subsidies steeds meer wegvallen en we structureel in onze eigen inkomsten moeten voorzien. De donateurs spelen daarbij uiteraard een heel belangrijke rol.

Ook in beheer bij Baet en Borgh: de toren van Blanckenburgh te Beuningen.

De Toren Blanckenburgh te Beuningen is een restant van het grote kasteel 'De Blanckenburgh'. De hoofdburcht daarvan is in de 16 de eeuw gedeeltelijk verwoest. Daarna is het restant in 1863 gesloopt. We waren toen nog niet zo zuinig met ons schaarse erfgoed.

De burcht, die in omgracht terrein lag, had oorspronkelijk twee torens. De nog aanwezige toren heeft dienst gedaan als poorttoren en is het enige overblijfsel van het eens zo statige kasteel. Op de begane grond van de toren zijn de uitsparingen van de ophaalbrug en de duimen van de toegangspoort nog duidelijk zichtbaar. De aanwezig schietgaten wijzen op het defensieve karakter van het gebouw.

De stichting Baet en Borgh heeft de toren in 1985 door een erfpacht in haar bezit gekregen.

Enkele jaren later kwam er geld voor een algehele restauratie. Baet en Borgh heeft de toren na de restauratie verhuurd aan een zorgverlener, die in dit bijzondere gebouw gesprekken voert met cliënten.

De monumentenwacht inspecteert regelmatig het bouwwerk. Klein onderhoud, dat heel belangrijk is voor het behoud van het gebouw, wordt door Baet en Borgh gedaan.

Zo is enige jaren geleden het stalen staketsel van de schoorsteen gerepareerd en is het vaantje van de

windwijzer op de top van de toren opnieuw voorzien van bladgoud.

Om het gebouw is een drainage aangelegd om de kelder onder het gebouw voor wateroverlast te behoeden. Regelmatig wordt schilderwerk aan luiken en ramen uitgevoerd. Baet en borgh is dus een goede huisvader van dit voor Maas en Waal belangrijke stuk historisch erfgoed en uw donatie maakt dit behoud mede mogelijk.

*Jan Reijnen,
voorzitter Stichting Baet en Borgh.*

De stoomtompomp uit Waalwijk.

In de vorige nieuwsbrief maakten we al melding van de Stoomtompomp uit Waalwijk, een uniek stuk industrieel erfgoed dat hopelijk De Tuut komt verrijken. Deze bemalingspomp is niet alleen uniek, hij heeft ook een bijzondere geschiedenis.

Bij de verbetering van de Maas eind 19de eeuw is de Bergse Maas gegraven, een nieuwe afvoer van de Maas naar het Haringvliet en van daar naar de Noordzee. Die nieuwe verbinding was nodig omdat de Maas daarvoor op de Waal loosde, hetgeen voor beide rivieren grote nadelen had.

De lozing van het water van de oude Maas en het Zuiderkanaal naar de Bergse Maas via de zogeheten Bovenlandsesluis bij Waalwijk was bij hoge rivierstanden alleen met een gemaal mogelijk. Daarvoor werd daar in 1897 een stoomgemaal gebouwd voorzien van een horizontale stoommachine en een tolpomp.

Uniek in Nederland

In Nederland is er daarvan maar één gebouwd en in gebruik geweest. Dit stoomgemaal is in 1964 vervangen door een nieuw elektrische gemaal, genaamd gemaal Gansoijen dat nog steeds in functie is. Het stoomgemaal is midden jaren tachtig gesloopt, maar de pomp en stoommachine zijn toen buiten op de sluis opgesteld omdat deze bemalingsinstallatie toch als uniek werd ervaren.

Deze installatie is op de lijst van Rijksmonumenten geplaatst. De installatie bestaat uit een diepliggende pomp met verticale as. Ingenieur FR. Neukirch uit Bremen ontwierp de tolpomp met drijfcilinder die gebouwd werd door de firma L.W. Bestenborstel und Sohn, eveneens uit Bremen. De pompwaaier is aan de onderzijde kegelvormig en draagt 10 gebogen schoepen die het water naast de cilinder omhoog stuwten.

De pomp werkte met een toerental van 91 omwentelingen per minuut en had een capaciteit van 250 kuub per minuut bij een opvoerhoogte van 1.15 m. De pomp werd aangedreven door een horizontale stoommachine. De stoom daarvoor werd geleverd door twee stoomketels.

(vervolg op pagina 7)

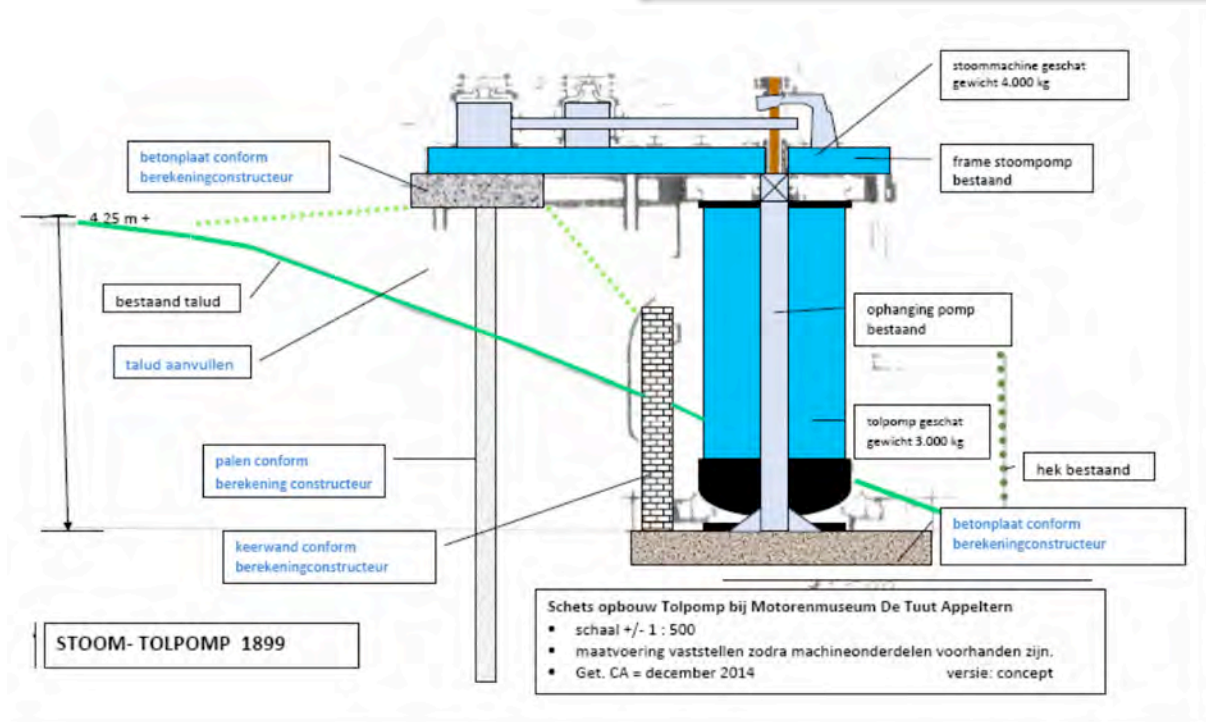
De opstelling van de machine, buiten in een hoekje van de Bovenlandsesluis, is niet ideaal. Het is een enigszins verloren monument van de geschiedenis van bemalingstechniek van de Bovenlandsesluis. Het waterschap Aa en Maas zocht voor deze installatie een goede pleegvader en kwam met het verzoek om de machine over te nemen naar De Tuut. De kosten van deze overplaatsing met alle bijkomende werken zullen door waterschap AA en Maas worden gedragen. De plaatsing is gepland in het talud van de dijk voor het motorenmuseum. Daarvoor is reeds een vergunning afgegeven door het waterschap Rivierenland. Het is nu nog wachten op de vergunning van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (vroeger Monumentenzorg) en de gemeente Waalwijk om de machine te mogen verplaatsen naar Appeltern, waar wij dit nieuwe pleegkind liefdevol zullen verzorgen.

Onder de schets van de opbouw van de stoomtolpomp bij het Motorenmuseum De Tuut in Appeltern (conceptversie)

We ontvingen een leuke reactie van Henk Bessels op ons stukje over de Tolpomp in de vorige Nieuwsbrief. Henk mailde het volgende: 'Wel absurd om dat een "tol"pomp te noemen. Dat is gewoon een verkeerde Duitse vertaling, de Duitsers noemen een centrifugaalpomp een Kreiselpomp, en Kreisel betekent ook tol. Maar het woord tolpomp bestaat echt niet, het is gewoon een centrifugaalpomp.' Wij blijven hem natuurlijk gewoon Tolpomp noemen, zo kennen we de pomp en de naam is inmiddels ingeburgerd.

Ook in beheer bij Baet en Borgh: het Dijkmagazijn.

De Tuut heeft een dijkmagazijn in gebruik, een van de rijksmonumenten die door de Stichting Baet en Borgh beheerd wordt. Het wordt gehuurd van het waterschap Rivierenland. Het Dijkmagazijn wordt gebruikt voor de opslag van materialen van De Tuut.

De dijkmagazijnen in Maas en Waal stammen uit de (eerste of tweede) helft van de 19e eeuw. Er zijn er nog elf over, waarvan dat van De Tuut er één is. De eerste dijkmagazijnen zijn gebouwd rond 1840, kort na de overstroming van 1839.

Dijkmagazijn Appeltern, in beheer bij de Stichting Baet en Borgh

Deze dijkmagazijnen zijn voorzien van nissen, togen en imitatie zuilen in het metselwerk. Ze zijn voor een nutsgebouw als een dijkmagazijn uitbundig gedecoreerd.

In Alphen, Dreumel en Afferden staan daarvan nog voorbeelden. Ons dijkmagazijn behoort tot de tweede serie die omstreeks 1870 gebouwd werd na de grote overstroming van 1861. Het is wat meer terughoudend van vormgeving, maar heeft nog veel reliëf in het metselwerk. Ook bij de Blauwe Sluis is nog een dergelijk dijkmagazijn te vinden. Rond 1890 is de derde serie dijkmagazijnen gebouwd. Deze zijn veel strakker, en hebben een strikt functionele industriële vormgeving. Onder meer in Winssen is een dergelijk dijkmagazijn te vinden.

Vooraf voor opslag

De dijkmagazijnen werden gebruikt voor de opslag van materialen die nodig waren voor het onderhoud en het herstel van de dijken. In een verordening van 1784 was bepaald dat voorraden dijkmaterialen, zoals houten palen, planken, pennen, touw en wat dies meer zij en gereedschappen, als handheien, sleggen (zware houten hamers), olielampen en dergelijke moesten worden opgeslagen op hoge beschermde plaatsen langs de dijken, zodat ze in geval van nood meteen voor handen zouden zijn om de dijk te kunnen versterken.

De provincie zag er op toe dat de voorraden daadwerkelijk aanwezig waren. Aanvankelijk werden schuren en tijdelijke bouwsels gebruikt om deze materialen op te slaan tot dat omstreeks 1840 besloten werd permanente magazijnen te bouwen. De dijkmagazijnen zijn monumenten die herinneren aan de zware strijd die in Maas en Waal tegen het water gestreden is.

(Zie voor meer informatie over de dijkmagazijnen <http://www.de-tuut.nl/index.php/dijkmagazijn/in>)

Dijkmagazijn Alphen (Gld)

Deze Monumentaal is de laatste nieuwsbrief in deze vorm van de Monumentenstichting Baet en Borgh.

Samenstelling, redactie en opmaak door de vrijwilligers van Stoomgemaal De Tuut.

Stichting Baet en Borgh, de Tuut 1, 6629 AA Appeltern. Telefoon 0487-541156 of 06-15180767. Bank: NL90INGB0005545151.

Druk: Janssen Repro, Pontanusstraat20, 6524 HG Nijmegen.